

La terminologia de la societat de la informació*

Gemma Mas i Fossas TERMCAT,
Centre de Terminologia
gemma@termcat.net
<http://www.termcat.net>

Aquest article es va publicar originàriament a la revista Llengua i ús.

En aquest article considerem alguns dels aspectes més rellevants que caracteritzen la terminologia de la societat de la informació en la llengua catalana. Per a això partim d'una experiència concreta: l'elaboració del diccionari Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet. Principalment veurem quins tipus de casos terminològics s'han estudiat, quines dificultats han sorgit, quines tendències neològiques es reconeixen en les noves creacions lèxiques, com s'ha tractat l'omnipresència de la llengua anglesa i quins recursos nous s'han emprat com a fonts documentals per a la recerca terminològica.

Introducció

El desenvolupament de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) ha accelerat en els darrers anys l'aparició de noves formes d'organitzar el treball, l'educació, la cultura, les transaccions econòmiques, etc. i ha introduït noves maneres de comunicar-se. La societat sorgida arran d'aquestes transformacions és la que anomenem societat de la informació (SI). Aquesta societat s'ha trobat, entre altres, amb el repte d'haver de designar conceptes nous, relatius a noves idees, objectes, productes, etc. provinents especialment dels àmbits de la informàtica, els videojocs, el multimèdia, la telefonia mòbil, les noves professions, Internet i les xarxes de telecomunicacions.

Al ritme accelerat d'innovació que caracteritza la SI, el TERMCAT s'ha proposat de fer-hi front, aparellant-hi un ritme de creació lèxica en català igualment ràpid. Els últims anys, el centre ha treballat en aquesta línia, recollint i estudiant els termes que designen els elements que possibiliten l'existència d'una societat basada en la informació i la comunicació. Això ha suposat posar en marxa no només els mecanismes de neologia terminològica propis de la llengua catalana, sinó també considerar una sèrie de fenòmens associats amb la creació de termes relacionats amb les TIC i, especialment, amb Internet. En aquest marc, han sorgit iniciatives terminològiques diverses, entre les quals destaquem el diccionari Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet, elaborat pel Centre de Terminologia TERMCAT amb el suport del Departament d'Indústria, Comerç i Turisme i el Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya. L'obra ha nascut amb l'objectiu de reflectir els aspectes més rellevants d'aquesta SI i reuneix els termes principals que la caracteritzen. El procés de recerca seguit en l'elaboració del diccionari constitueix el punt de partida per a la reflexió i la redacció de l'article La terminologia de la societat de la informació.

El diccionari presenta gairebé 2.000 denominacions catalanes, ordenades alfabèticament, acompanyades de la categoria gramatical corresponent, la definició, les remissions entre termes (sinonímia absoluta o complementària, abreviació o sigla), quan n'hi ha, seguides de les equivalències en castellà, francès i anglès que s'utilitzen per a denominar un mateix concepte. Quan s'ha considerat necessari, es

completa la informació amb notes de tipus conceptual, lingüístic o pragmàtic. Precedeix el recull terminològic una introducció explicativa sobre la naturalesa, el contingut i el maneig del diccionari, les abreviacions i l'arbre de camp; el segueixen els índexs d'equivalències en castellà, francès i anglès i l'obra es tanca amb l'apartat de bibliografia, on es dona la referència de les fonts documentals utilitzades per a elaborar el diccionari.

La selecció de la terminologia s'ha dut a terme d'acord amb l'arbre de camp, que s'ha estructurat en tres grans apartats: infraestructures tecnològiques, societat i cultura. En l'apartat d'infraestructures tecnològiques es té en compte les xarxes de telecomunicacions (tipus i elements constitutius –senyals de transmissió, canals de distribució, dispositius de connexió i protocols) i els sistemes i equips de telecomunicacions (informàtica –maquinari, programari i suports d'emmagatzematge de la informació–, telefonia –components i tipus– i televisió –dispositius i tipus). La part de societat es fixa en la terminologia referent als serveis d'Internet, de telefonia i de televisió, en general, i, específicament, en relació amb els sectors de l'economia i l'empresa, l'enginyeria, la política i l'administració, les professions, la sanitat, els transports i les indústries de la llengua. El tercer bloc considera els termes relacionats amb la cultura i, en especial, amb l'oci i l'entreteniment, l'educació i la recerca i els mitjans de comunicació.

L'arbre de camp, que esquematitza l'estructura del tema del diccionari, ens ha servit per a definir-ne l'abast temàtic, controlar la pertinència dels termes seleccionats i assegurar-nos que s'hi inclouen els conceptes fonamentals de cadascun dels àmbits d'aquest gran camp temàtic que anomenem societat de la informació.

Val a dir que, malgrat que hem volgut fer un èmfasi especial més en els aspectes socials i culturals que no pas en els tecnològics (en general, ja més treballats des del punt de vista terminològic), a la pràctica el buidatge de termes d'aquells àmbits ha estat força difícil. Els documents que hem pogut utilitzar com a font de buidatge sovint no han estat textos veritablement tècnics, sinó declaracions d'intencions i propòsits, propostes de plans i estratègies. Han estat sovint textos en què no apareixen unes unitats lèxiques estrictament terminològiques, sinó usos de mots comuns de la llengua en què s'afegeix l'adjectiu electrònic, virtual, digital, etc. o en què el mateix context els situa en la dimensió de les TIC. D'altra banda, hem constatat que hi ha branques de les àrees de societat i cultura en què s'ha produït un desenvolupament més gran de les TIC i, per tant, s'hi ha generat un volum considerable de termes, mentre que en altres àmbits aquest desenvolupament és més incipient i, per tant, menor la neologia terminològica. A títol il·lustratiu, si bé en l'àrea de sanitat s'han recollit únicament 8 termes o en transports 9, en canvi, en indústries de la llengua el nombre creix fins a 37 o en economia i empresa i enginyeria s'eleva a 67 i 104, respectivament.

Problemes de delimitació temàtica: quina és l'àrea?

Tot i que l'arbre de camp elaborat per a Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet ha estat àmpliament documentat i consensuat pels especialistes que han assessorat el diccionari, la delimitació temàtica ha estat un dels reptes més importants amb què ens hem hagut d'enfrontar.

Aquest model es va començar a trencar cap a principis dels anys 70, quan les empreses van observar que el programari es podia vendre i van començar a tancar-ne l'accés al codi font. Així, poc a poc, tenir accés al codi font del programa i altres llibertats, que fins aleshores eren comunes, van anar desapareixent progressivament i, amb elles, les llibertats dels usuaris.

En primer lloc, ens hem preguntat quina és l'àrea en què havíem de treballar i, en relació amb això, si és la SI una "veritable" àrea d'especialitat. Si bé la resposta és discutible, en tot cas, el que és clar és que no es tracta d'una àrea d'especialitat convencional. Sembla evident que no és un camp de coneixement amb un llenguatge d'especialitat i una terminologia propis, sinó més aviat un camp de confluència de disciplines i activitats socials diverses amb un denominador comú: la relació, més o menys directa, amb les TIC. De fet, per dir-ho sintèticament, amb l'etiqueta societat de la informació se sol al·ludir a una realitat tan àmplia com és la societat actual, amb un cert grau de desenvolupament i en què tenen un paper important les TIC.

La pregunta inicial n'ha generat d'altres. D'una banda, és possible fer un diccionari que contingui la terminologia de la SI? Atesa l'amplitud gairebé inabastable i il·limitada de l'àrea, és possible recollir-ne tots els termes? La resposta és negativa. I, a més, cal reconèixer que les pretensions d'exhaustivitat donarien lloc a una obra amb un volum de termes tan gran que requeriria uns recursos humans i temporals dels quals és difícil de disposar. A això s'ha d'afegir que, tenint en compte el ritme d'evolució de les TIC i el seu creixent impacte sociocultural, no convenia arriscar-se que el diccionari sortís publicat quan els referents a què al·ludeix s'haguessin transformat notablement i, per tant, l'obra hagués quedat desfasada en diversos aspectes (veg. La pertinència temàtica: criteris de selecció de la terminologia).

D'altra banda, si la SI és una àrea d'especialitat, hi ha una xarxa nocional, una estructura dels conceptes que la conformen, delimitada i sòlida que la sosté? Hi ha un grup identificable d'especialistes que la representen, que la creen i la transmeten? Hi ha unes persones que són expertes en aquesta "àrea", les quals en són usuàries i tenen competència lingüística en la llengua d'especialitat utilitzada per a la comunicació en el seu interior? La resposta és novament negativa: qualsevol persona forma part potencialment de la SI, és experta en determinats aspectes i usuària d'aquests i d'altres.

De fet, un gran component de la terminologia que constitueix la SI traspasa els límits d'una àrea d'especialitat convencional –àrea a la qual se circumscriu el lèxic científic i tècnic per definició– i "viu", de forma habitual i no excepcionalment, en la llengua d'ús comú. Així, bona part d'aquests termes són utilitzats per persones ben heterogènies, que es dediquen a professions diverses, són emprats pels mateixos internautes, usuaris de la xarxa amb especialitats diferents, són difosos pels mitjans de comunicació, etc. Per dir-ho succintament, l'ús i la implantació de força termes de la SI i, en especial, dels relacionats amb Internet no es limita, doncs, a un àmbit d'experts i professionals, sinó que s'estén a àmbits divulgatius i pot interessar qualsevol persona.

Tots aquests elements ens han fet ser conscients que una àrea temàtica tan àmplia i que abraça elements de procedència tan diversa permet enfocaments i

classificacions molt diferents. En el nostre cas, hem optat per un punt de vista orientat a recollir els termes que permeten donar una visió general de la SI, que es refereixen als components que li són més característics i emblemàtics, amb un èmfasi especial en els elements més innovadors respecte de la història precedent de les societats modernes.

La pertinència temàtica: criteris de selecció de la terminologia

Del que s'acaba de dir ja es desprèn que en l'elaboració del diccionari, no ha estat fàcil d'establir uns límits precisos del que entenem per SI, ni tampoc trobar un equilibri entre la representativitat i l'especificitat de la terminologia seleccionada per a cadascun dels àmbits temàtics. D'entrada, ha estat indispensable d'establir uns criteris que orientessin la recerca terminològica, els quals ens han dut a valorar aspectes com l'any d'aparició de les noves realitats, la seva validesa actual o la implantació i la consolidació a la nostra societat. A més, hem tingut en compte el nivell d'especialització dels termes, el seu possible caràcter efímer i en quina mesura pertanyien a un registre col·loquial o argòtic o havien estat popularitzats pels mitjans de comunicació.

Des del punt de vista de la pertinència temàtica, ha calgut plantejar-se diverses opcions i fer algunes tries condicionades per la mateixa naturalesa dels termes de la SI. Vegem alguns dels dilemes a què hem hagut de fer front.

Què buidem?

Què buidem? Quins termes extraïem de la documentació de buidatge? Com ja s'ha dit, hem partit d'una visió global de la SI i no hem buidat conceptes excessivament específics o tècnics i ens hem centrat en aquells termes que es refereixen a les realitats més noves en relació amb les TIC.

Per exemple, no hem inclòs al diccionari els noms dels menús o dels botons dels programes informàtics i dels navegadors, pertinents potser en un diccionari d'usos informàtics (menú d'ajuda, menú d'edició, carregar imatges perdudes). En canvi, hi hem introduït termes d'ús comú en la navegació per Internet, útils per a les persones que consultin l'obra, per exemple baixar, barra de navegació, historial o penjar.

Què és nou a la SI?

Ara bé, què és nou a la SI? Amb això volem dir: recollim al diccionari únicament els termes relatius a les últimes novetats? Considerem únicament els conceptes referents a les innovacions més punteres? On situem els límits d'allò que és realment nou?

Tot i que l'objectiu fonamental que ens hem plantejat en l'elaboració de Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet ha estat d'aplegar els termes d'aparició més recent, hi hem inclòs també alguns termes amb uns quants anys d'història però que són vigents actualment i esdevenen fonamentals en la formació de nous termes. Així, hi tenen entrada termes molt nous com ara telèfon per Internet o videoconferència i termes menys neològics com ara telèfon o vídeo. D'aquesta manera, hem tractat de conceptes que, malgrat no correspondre a realitats

derivades de les tecnologies més recents, permeten d'explicar l'aparició i comprendre la naturalesa de termes relatius a les nocions més innovadores. Per exemple, no ens hem centrat en els serveis i productes relacionats amb els mitjans de comunicació o les tecnologies més convencionals –com ara la premsa escrita o la ràdio–, però hi hem recollit termes d'aquests sectors que tenen una repercussió notable a l'entorn de la SI –destaquem especialment els termes de telefonia i televisió.

Sovint, però, el caràcter recent dels termes ens ha creat dubtes sobre el seu estatus terminològic. Efectivament, hi ha termes l'aparició dels quals és tan nova que a penes se n'ha parlat als mitjans de comunicació i poc a les publicacions especialitzades, els hem documentat esporàdicament en la recerca terminològica i els especialistes o bé no els coneixen o bé amb prou feines tenen una lleugera idea sobre els referents. Això ens ha fet dubtar en molts casos que els termes tinguessin una entitat terminològica suficient i, per tant, de la necessitat d'incloure'ls al diccionari. Amb tot, hi hem introduït termes amb un ús vacil·lant que són de gran actualitat o que són el germen d'aplicacions que s'estan desenvolupant en els centres d'investigació tecnològica i que estan a punt d'integrar-se a la realitat social. En són un exemple, carnet de conduir intel·ligent, paper electrònic o tinta electrònica i, en general, els termes que designen prototipus.

Termes efímers?

Som conscients d'haver inclòs al diccionari formes lingüístiques d'existència probablement efímera, creacions potser passatgeres, les quals tot i tenir força ús actualment semblen el resultat d'una moda. Termes com analfabet -a electrònic -a, cibercafé, ciberalumne -a o ciberbibliotecari -ària i, en general, formes creades amb el prefix ciber- o amb els adjectius digital, electrònic, virtual, etc. possiblement desapareixeran en un futur pròxim.

Fixem-nos en el neologisme cibercafé. Si bé aquest terme neix motivat per l'aparició a la realitat social de bars i cafeteries que ofereixen accés a Internet, quan aquest servei no sigui excepcional sinó habitual en aquests establiments (i en altres tipus de locals), possiblement la forma cibercafé ens semblarà redundant, innecessària i, fins i tot, ridícula, desfasada i obsoleta. Diguem-ho amb altres paraules: qui sap si ben aviat la majoria de cafès no seran "ciber" perquè oferiran connexió a Internet; tot bibliotecari utilitzarà Internet com a eina de treball habitual; el mateix farà l'alumnat en general, etc. En tots aquests casos el matís semàntic que aquests formants afegeixen haurà deixat de ser necessari. Veg. també Els nous formants a Tendències neològiques: les noves creacions lèxiques.

Termes tècnics o argot?

Quan la recerca terminològica s'orienta a la normalització lingüística, tant en el sentit de fer que unes denominacions determinades esdevinguin normes –estandardització– com normals –extensió d'ús–, es treballa en les formes lingüístiques que denominen cadascun dels conceptes constituents de la xarxa nocional d'una àrea d'especialitat. Això es fa tendint a reduir la variació lingüística, simplificant el lèxic especialitzat en benefici de la fixació d'una única denominació

per a cada noció amb l'objectiu d'afavorir la comunicació especialitzada, de fer-la inequívoca i clara. Per exemple, es tendeix a eliminar la sinonímia i, en cas de sinonímia, a prioritzar un dels termes sinònims com a forma d'ús preferent. En aquesta línia, en l'estudi dels casos terminològics es consideren sempre les diverses formes que concorren per designar un mateix concepte, les quals de vegades pertanyen a registres de comunicació diferents.

Les formes d'argot en són un exemple. Llevat que no hi hagi una intenció explícita, en els diccionaris terminològics recollim justament les unitats lèxiques que, amb el consens dels especialistes, permeten de dur a terme una comunicació estàndard, sense ambigüïtat. No ens proposem d'incloure formes d'argot, malgrat que en l'ús oral i en registres informals siguin força utilitzades actualment, de vegades per a referir-se a conceptes que tenen ja una denominació establerta en llengua catalana. Efectivament, el diccionari Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet presenta termes amb força repercussió en l'ús públic (sovint gràcies als mitjans de comunicació), com ara nova economia, cibercriminologia o cibercriminal, però no conté unitats lèxiques de registres col·loquials o informals, com *collistaire* i *cibervídua*, o de caràcter marcadament argòtic o volgudament estilístic, com *criptorebel* i *criptoanarquista*.

Un exemple paradigmàtic és *snail mail* o *s-mail*, forma pejorativa que al·ludeix al correu postal tradicional i que posa èmfasi en la seva lentitud en comparació amb la rapidesa i immediatesa i, per tant, l'eficàcia comunicativa del correu electrònic (*electronic mail* o *e-mail*, en anglès). El caràcter argòtic d'aquest cas no ha passat desapercebut en llengües com el català (i el francès), en què es recomana de continuar usant com a terme el mot correu (i *courrier*), ja existent en la llengua, i, si el context comunicatiu ho fa necessari, correu ordinari o correu postal (i *courrier ordinaire*), evitant de recórrer a calcs directes del tipus correu caragol. Un cas diferent és el de les formes *baixar* i *penjar*, de caràcter originàriament informal a les quals el Consell Supervisor del TERMCAT ha atorgat l'estatus de termes.

Hi són tots, els termes de la SI actual?

Malgrat haver tractat de la terminologia més representativa de l'àrea d'acord amb els criteris descrits, cal reconèixer que, atès el ritme amb què avancen les TIC, hi ha conceptes de difusió posterior a la finalització d'aquest diccionari que no hi hauran quedat inclosos.

De fet, ja en la fase final d'elaboració del diccionari, durant l'última revisió, hi vam poder incorporar algun terme acabat d'aparèixer. Tanmateix, som conscients que hi hauran quedat excloses noves nocions donades a conèixer en el temps que va durar el procés d'edició i posteriorment.

I les definicions?

I les definicions, com han de ser? Com les redactem? Des de l'inici d'elaboració del diccionari el concepte ha estat una preocupació central. I això fonamentalment perquè la recerca terminològica es basa en un procediment onomasiològic. És a dir, treballem basant-nos en l'estructura nocional que conforma una àrea d'especialitat, establint-ne la llista de nocions que la constitueixen i les seves interrelacions i,

d'aquí, en fixem les denominacions corresponents, la forma lingüística.

La preocupació va néixer quan vam observar la dificultat d'identificar molts dels conceptes de la SI i de redactar-ne una definició que en recollís els trets semàntics essencials. Especialment perquè:

- a) ja en la llengua on s'han creat hi ha vacil·lació sobre els referents que designen;
- b) manca consens entre els experts a l'hora de delimitar-ne les característiques semàntiques bàsiques;
- c) les nocions són canviants pel que fa a l'abast semàntic i als elements definidors que les constitueixen.

Aquest tres aspectes han fet difícil la fixació de les definicions, les quals, a més d'estar escrites d'acord amb els criteris terminològics internacionals de redacció de definicions, havien de ser conceptualment adequades, vàlides, actuals i tenir el consens dels especialistes. Per tot això, vam optar com a criteri general per definir les nocions de forma precisa però alhora àmplia, de manera que reflectissin les característiques essencials més acceptades a l'àrea, no quedessin restringides per trets ocasionals o circumstancials i permetessin usos previsibles i realitats futures. Així, per exemple, tot i que actualment ciberespai és conegut com a terme d'Internet, a la definició es vincula al concepte més ampli de xarxa telemàtica. O en el cas de tinta electrònica, com que és un terme en plena experimentació i evolució s'ha definit de forma no restrictiva com a 'conjunt de partícules que mitjançant impulsos elèctrics fa possible d'escriure o dibuixar sobre paper electrònic'.

Quina és la terminologia de la societat de la informació?

Quina és la terminologia de la societat de la informació? La terminologia de la SI és bàsicament la terminologia que neix en relació amb les TIC.

En aquest àmbit, cal dir que la terminologia informàtica ha implicat sempre, tant en català com en les altres llengües, un esforç notable de creació neològica, no únicament pel caràcter innovador del seu contingut conceptual, sinó també i en gran mesura perquè la creació lèxica, l'ús especialitzat i la difusió es duen a terme fonamentalment en anglès. A més, els termes relatius a les TIC i, en especial, a Internet presenten una idiosincràsia destacable: neixen i es transmeten a gran velocitat i amb una gran amplitud. La creació de termes segueix un ritme trepidant, a cavall de l'avenç i la innovació tecnològica en l'àmbit de la informàtica i les telecomunicacions. Certament, aquest aspecte és comú al progrés científic i tècnic i, per tant, característic de la neologia terminològica en general; ara bé, la idiosincràsia de l'àmbit temàtic fa que parlem d'una neologia amb unes particularitats remarcables.

Fixem-nos, per exemple, en els termes d'Internet. El canal pel qual coneixem aquests termes, la mateixa xarxa, implica una difusió molt ràpida de la neologia terminològica –rapidesa extensible a la terminologia de qualsevol àrea d'especialitat–, per tal com la informació a Internet és d'accés gairebé immediat. I suposa, també, una difusió de gran abast, ja que potencialment arriba a qualsevol lloc del món.

La xarxa difon amb celeritat tant productes o idees, com termes. I, en aquest sentit, l'atracció que el "fenomen Internet" desperta fa que en nombrosos llocs web s'ofereixi informació dels termes que li són característics, s'hi reflexioni i es convidi a la discussió sociolingüística. En pàgines web d'organismes, institucions, empreses i particulars, de naturalesa ben diversa, es recopilen els termes d'Internet, es comenten, es ponderen, s'hi opina i es difonen glossaris i lèxics que els reculli. Fa aproximadament un any es va signar un acord entre Yahoo Ibèrica i els governs català, andorrà i balear per a la creació d'una versió en català del conegut directori Yahoo [ct.yahoo.com] per un import total de 90 milions de pessetes (més de 540.000 euros).

Reprenem la pregunta inicial: quina és la terminologia de la SI? Abans d'iniciar l'elaboració de Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet hem de dir que la terminologia de la SI estava conformada per un petit grup de termes establerts i consolidats per l'ús, com ara enllaç (link), servidor (server), bucle (loop) o amplada de banda (bandwidth). A aquí cal sumar alguns termes normalitzats, com ara allotjament (housing), clic (click), encaminador (router) o hostatge (hosting) i altres de normatius, per exemple baud (baud), contrasenya (password), en línia (on line), hipermèdia (hypermedia) o xifrar (encrypt, to). A aquest nombre reduït de termes, que anteriorment havien estat estudiats a consciència, fixats lingüísticament i difosos, s'afegien la majoria dels termes de la SI, que eren completament nous.

Efectivament, la terminologia de la SI és una terminologia en bona part neològica, caracteritzada per una remarcable manca d'estabilitat formal i conceptual, tant en català, com en anglès (que és fonamentalment la llengua de partida) i en les altres llengües. D'una banda, és freqüent la inexistència de conceptes amb els trets semàntics que els constitueixen comunament acceptats, per la mateixa naturalesa innovadora o perquè el referent varia ràpidament i, per tant, també la noció. D'altra banda, sovint no hi ha una única forma lingüística consensuada pels experts per a una mateixa noció, sinó que proliferen les denominacions sinònimes i les variacions formals.

El caràcter vacil·lant i inestable dels termes es fa palès en molts dels casos que s'han estudiat al llarg de l'elaboració del diccionari, marcats per la concurrència de formes. Ho il·lustra un exemple com pàgina inicial, que correspon a l'anglès home page, en què s'han documentat les alternatives pàgina arrel, pàgina casolana, pàgina d'arrancada, pàgina d'entrada, pàgina de benvinguda, pàgina domèstica, pàgina principal, portada, etc. Ja hem dit que això és observable en català, però també en la mateixa llengua anglesa: per exemple, el terme normalitzat grup de discussió equival a l'anglès conference group, discussion group, forum, interest group, newsgroup, etc. o diner electrònic, a l'anglès cybercash, digital cash, digicash, e-cash, electronic cash, electronic money, etc.

Certament, la fluctuació terminològica, la concurrència de denominacions i la inestabilitat dels conceptes és una constant en l'àmbit de la SI i afecta totes les llengües. Això ens ha dut a fer una selecció dels termes equivalents en castellà, en francès i en anglès que consignàvem al diccionari, prenent com a criteri general d'incloure les formes recomanades pels organismes nacionals i internacionals d'estandardització (ISO, UNE, AENOR, AFNOR, etc.). Quan això no ha estat possible, hi hem incorporat les equivalències amb una difusió més estesa i

recolzades per una documentació més sòlida i àmplia en cada llengua.

En aquesta línia, atesa l'absència de consens internacional en la fixació de bona part de les unitats de mesura usades en la SI, únicament hem considerat com a símbol les establertes internacionalment de forma inequívoca (per exemple, Hz, corresponent a hertz, o V, a volt). Els altres casos, observant la variació d'una llengua a una altra, han estat tractats com a abreviacions i el Consell Supervisor del TERMCAT –òrgan encarregat de la normalització de la terminologia catalana– ha establert unes formes reduïdes de referència mentre no s'acordin uns símbols consensuats internacionalment. Així, Mbit és l'abreviació proposada per a megabit – en les altres llengües Mb i Mbit– i MB, per a megabyte –en les altres llengües Mb i MB i, a més, en francès Mo.

La terminologia de la SI és una terminologia que contínuament ens fa dubtar. No únicament pel caràcter inestable de què acabem de parlar, sinó també per la pregunta que sovint ens plantegen bona part dels casos: es tracta de “veritables” termes? Freqüentment, trobem unitats lèxiques que, més que no termes per a la comunicació especialitzada, tenen l'aparença de creacions personals, ocasionals, sensacionalistes, sovint efímeres i sense voluntat de permanència.

En l'àmbit de la SI es presenten les necessitats de denominació neològica comunes a qualsevol àrea d'especialitat científicotècnica, en què sorgeixen noves formes per a designar nous conceptes, a mesura que neixen productes, objectes, tècniques, etc. Ara bé, també sembla que es tendeix a un tipus d'innovació lèxica probablement supèrflua o el caràcter innovador de la qual és força circumstancial i no respon a necessitats terminològiques reals de denominació d'una noció nova. La terminologia de la SI és també una terminologia en què proliferen les formes argòtiques i col·loquials. Es tracta de denominacions, igualment efímeres, creades de vegades per designar realitats noves però que a voltes fan referència a conceptes que ja tenen una forma que els designa. Veg. anteriorment La pertinència temàtica: criteris de selecció de la terminologia.

Tendències neològiques: les noves creacions lèxiques

La terminologia de la SI se serveix dels recursos lèxics de la llengua catalana per a la neologia, però si ens preguntem quines són les tendències neològiques, quins sistemes de creació lèxica predominen, la resposta és unànime: tant en català com en les altres llengües, els termes es generen fonamentalment en anglès i hi penetren com a manlleus. En aquesta línia, els termes generats en català són sovint calcs i s'utilitzen profusament les sigles, que en força casos arriben a tenir entitat terminològica pròpia i independent del sintagma que les ha originat. Finalment, volem destacar la creació de termes mitjançant formants moderns, nous afixos i adjectius altament productius, i el recurs freqüent a la metàfora per al naixement de les noves unitats.

Els manlleus

Un cop un manlleu arriba a una llengua, la possibilitat que hi romangui depèn de diverses raons. D'una banda, és comú que els experts usuaris de la llengua d'especialitat on s'insereix el sentin com a propi i exclusiu de l'àmbit i entenguin que

té un ús internacional i recognoscible en totes les llengües. De l'altra, sovint pensen que és molt difícil (ben bé impossible) de trobar termes equivalents en la llengua pròpia que reflecteixin de forma exacta i precisa el significat que el terme anglès originari permet de designar. A més, de vegades es percep una certa comoditat, una manca de sensibilitat lingüística cap a la incorporació massiva de manlleus i una manca de confiança en la capacitat de la llengua catalana per crear unitats lèxiques igualment vàlides per a l'ús especialitzat. L'esnobisme i l'exotisme en l'ús dels termes anglesos (clarament identificable en la terminologia d'Internet, per exemple) s'afegeix a les condicions que permeten la pervivència dels manlleus en les llengües, en general, i en la llengua catalana, en concret.

La introducció de manlleus al català és un recurs com un altre de neologia terminològica del qual, tanmateix, convindria no abusar. En tot cas, prèviament a l'acceptació d'unitats foranes és preferible d'exhaurir els mecanismes lèxics de la nostra llengua i, únicament si és pràcticament ineludible, admetre-les i introduir-les completament, amb la regularització ortogràfica corresponent, quan pertoqui. Així, en català s'han introduït manlleus com ara web (World Wide Web), que ha permès la formació de la família lèxica administrador –a de webs, càmera web, difusió per web, editor –a de webs, lloc web, mapa del web, pàgina web, servidor web, etc. En aquest cas, el Consell Supervisor ha normalitzat aquest terme, considerant que alternatives catalanes com ara gran malla mundial, teranyina de tota la terra (TTT), teranyina mundial, xarxa estesa mundial, etc., s'haurien vist abocades al fracàs. Hi ha altres manlleus en la terminologia de la SI que ja fa més temps que formen part de la llengua catalana, com ara mòdem (de l'anglès modem, procedent de modulator and demodulator), bit (de l'anglès bit, procedent de binary digit), píxel (de l'anglès pixel, procedent de picture element) o xip (de l'anglès chip).

Els calcs

El calc o traducció literal és un recurs de creació lèxica força freqüent en la neologia de la SI i, especialment, d'Internet. Els calcs paronímics (amb similitud formal) gaudeixen de més possibilitats d'èxit que els calcs no paronímics, per exemple, domain és fàcilment substituïble per domini; alias, per àlies; access, per accés; virtual reality, per realitat virtual, etc. Ara bé, també hi ha calcs no paronímics força afortunats, com ara motor de cerca (sinònim de cercador) per a l'anglès search engine, adjuntar per a attach, fil de discussió per discussion thread o tallafoc per a firewall.

Cal dir que sovint els calcs plantegen problemes de correcció lingüística i de genuïnitat i generen "falsos amics". En són un exemple *removible, utilitzat erròniament en lloc d'extraïble, corresponent a l'anglès removable, o *comandament i *comand, en lloc d'ordre, que equival a l'anglès command.

La siglació

Molts dels termes de la SI són sigles que arriben al català i a les altres llengües a través de l'anglès per designar noms de protocols, sistemes de transmissió, llenguatges de programació, etc. Són sigles que conserven habitualment la forma originària anglesa i sovint presenten una grafia vacil·lant, especialment pel que fa a l'ús de majúscules i minúscules, no únicament en les llengües d'arribada sinó també

en la mateixa llengua de partida, l'anglès (per exemple, html, Html i HTML).

A l'hora d'elaborar el diccionari Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet ens vam plantejar quin tractament donàvem a aquest recurs lèxic, atès que era un fenomen que afectava un grup molt important de termes. Vam estudiar-ne la casuística i com a criteri general, vam decidir de consignar-hi la forma desenvolupada en català, com a terme principal, sempre que es documentés en textos especialitzats i que se'n verificués un ús estès entre els experts. Vam comprovar que en altres llengües, com el castellà i el francès, el manteniment de les sigles angleses coexisteix paral·lelament amb els sintagmes calcats de les unitats lèxiques angleses que originen les sigles. En general, són traduccions literals paraula per paraula del tipus mode de transferència asíncrona (ATM), en anglès asynchronous transfer mode, número d'identificació personal (PIN), en anglès personal identification number, protocol de transferència de fitxers (FTP), en anglès file transfer protocol, o xarxa d'àrea local (LAN), en anglès local area network.

La creació d'aquest tipus de sintagmes en català i en les altres llengües romàniques duu aparellada una qüestió ortogràfica recurrent: inapropiadament sol reproduir de l'anglès la majúscula inicial de cada element que compon el terme complex, que tractant-se de noms comuns hauria de ser minúscula.

Al diccionari hem recollit la sigla com a terme únic quan la creació d'una forma desenvolupada catalana hauria estat artificial, és a dir, quan s'hauria allunyat excessivament de la realitat d'ús. Malgrat que teòricament tota sigla manté una correspondència sinonímica amb una altra forma sintagmàtica que la descodifica, en els àmbits científicotècnics i, especialment, en informàtica sovint la forma descriptiva no té un ús real i, fins i tot, pot ser desconeguda pels especialistes. És el cas, per exemple, d'HTML (en anglès hypertext markup language 'llenguatge d'etiquetatge d'hipertext') o de MIME (en anglès multipurpose Internet mail extension, 'extensió de correu d'Internet per a ús múltiple'), en què hi ha un ús exclusiu de la sigla i, per tant, hi tenen entrada com a termes únics i a títol orientatiu, en nota, s'hi indica la traducció catalana.

Val a dir que sempre que ha estat possible s'ha introduït al diccionari la forma catalana de la sigla, de manera que les lletres que la constitueixen corresponguin al sintagma desenvolupat. Així, tenim, DAO, sigla de disseny assistit per ordinador; PMF, sigla de preguntes més freqüents; RV, sigla de realitat virtual, SIG, sigla de sistema d'informació geogràfica o XDSI, sigla de xarxa digital de serveis integrats.

En algunes llengües, la incorporació d'aquestes sigles i sintagmes ha donat lloc a la creació de termes neològics basats en un sistema híbrid d'estructura [nom+sigla], en què la sigla ja inclou la noció del nom que és base del terme complex. D'aquesta manera, el terme resultant expressa aquesta noció dues vegades: explícitament com a base del sintagma i com a part de la sigla. És un procediment força productiu en francès on, per exemple, hem documentat protocole HTTP, coexistent amb protocole de transfert hypertexte, i langage HTML, amb langage de balisage hypertexte i langage hypertexte. Aquesta estratègia neològica, encara que de naturalesa mixta i amb elements de contingut redundants (protocole i langage en els exemples anteriors), permet la creació de termes de longitud més breu que la traducció del sintagma anglès component per component.

Finalment, no cal dir que a l'àmbit de la SI trobem sigles que no són objecte de regularització formal o de proposta neològica, atès que corresponen a organismes o institucions, com ara CNI (Coalition for Networked Information), ITU (International Telecommunications Union) i NIC (Network Information Center). I també sigles la modificació gràfica de les quals es considera inadequada, ja que designen noms de programes, estàndards de codificació, xarxes, etc., per exemple, ARPANET (Advanced Research Project Agency Network), CGI (Common Gateway Interface), IRC (Internet Relay Chat) o SGML (Standardized Generalized Markup Language).

Els nous formants: afixos moderns i adjectius productius

Lingüísticament, la SI ha comportat l'aparició de nous formants, molt productius en la creació dels termes que la caracteritzen, fonamentalment, afixos i adjectius.

D'una banda, es tracta d'afixos creats a partir de la truncació o escapçament d'unitats lèxiques modernes, que esdevenen prefixos i sufixos aptes per a la derivació lèxica i conviuen amb afixos d'arrel culta ja consolidats en la llengua catalana. Així, és força habitual la formació de neologismes amb els prefixos nous ciber- ('xarxa de telecomunicacions, especialment Internet'), info- ('informació o informàtica'), tele- ('xarxa telemàtica'), o tele- ('televisió'), al costat de creacions menys modernes amb el formant grec tele- ('lluny'). Per exemple, ciberamic –iga, ciberart, ciberdependència, ciberllenguatge, etc.; infoaddicte –a, infògraf –a, infopista, etc.; telealarma, teleaprenentatge, teleassistència mèdica, teledistribució, teleensenyament, etc.

Val a dir que la tendència a usar abusivament el formant ciber- ha creat una certa prevenció en l'ús d'aquesta unitat, tant en català com en les altres llengües, no només en les persones que ens dediquem a la llengua, sinó en general entre els usuaris de la terminologia d'Internet. En aquest sentit, podem esmentar, a més, la productivitat del mot anglès net ('xarxa'), usat en aquesta llengua com a formant en la creació de múltiples termes i que, tractant-se d'un manlleu, en les altres llengües pren a voltes formes diferents (per exemple, subxarxa per subnet), tot i que sovint s'hi acaba introduint, com és el cas del conegut terme Internet (i també d'extranet, infranet, intranet, Telnet, Usenet, etc.)

També volem cridar l'atenció sobre la creació, poc productiva en català però profusa en francès, basada en elements truncats, malgrat que actualment no podem dir que estiguin consolidats com a nous sufixos. N'és un exemple l'element –tica ('relació amb la informàtica'), que intervé en la formació de termes, com ara buròtica, domòtica, robòtica, telemàtica, etc. Sembla que hi ha un ús considerable i creixent d'aquest element en la creació neològica, possiblement per influència de les llengües en què és més productiu. En molts casos, però, en català s'han normalitzat formes alternatives de tipus descriptiu, com ara els sintagmes animació assistida per ordinador (en lloc d'*animàtica), gestió automatitzada de bitllets (en lloc de *billètica) o gestió de diner electrònic (en lloc de *monètica). A més, cal citar el sufix –ari, que participa en la creació dels termes maquinari i programari i ha permès la generació de tota una família lèxica alternativa als manlleus de l'anglès creats amb

el formant –ware. Per exemple, microprogramari (firmware), programari de domini públic (public domain software), programari de grup (groupware), programari de prova (shareware), programari educatiu (teachware), programari lingüístic (lingware), etc. A l'hora de perfilar el diccionari, hem considerat que valia la pena que els afixos més productius en català hi tinguessin entrada pròpia i quedessin definits de forma clara.

D'altra banda, els termes de la SI es creen sovint afegint a un mot ja existent en la llengua catalana l'adjectiu electrònic, digital, telemàtic o virtual o bé la locució en línia. La constatació de la productivitat d'aquestes unitats ens va dur, paral·lelament al cas anterior, a incloure-les al diccionari amb estatus d'entrades independents, malgrat que poguessin semblar aparentment mots generals. Això permetia comprendre clarament el contingut de nombrosos termes creats amb aquestes unitats, però no impedia d'introduir al diccionari termes que les contenien perquè presentaven una alta freqüència d'ús, força consolidació lèxica i implantació terminològica. D'aquesta manera, trobem al diccionari campus virtual, carretó electrònic, comerç electrònic, reserva en línia o traductor digital i, en canvi, no hi tenen entrada ciberagència de viatges, cibercol·lega, client en línia, compositor digital o floristeria electrònica.

Durant el procés d'elaboració de l'obra, vam estudiar globalment el conjunt de termes en què intervenien els afixos, els adjectius i la locució esmentats, atès l'ús fluctuant de formes i la proliferació de sinònims per a un mateix concepte. Davant de la concurrència de formes que contenien aquests elements, vam resoldre de donar prioritat, llevat de termes molt consolidats, a les denominacions més fidels al sentit recte de cadascuna de les unitats que les formaven. Cadascuna d'aquestes unitats havia estat definida de forma clara i s'havia introduït al diccionari, amb el consens previ dels especialistes assessors. El consens no ha estat sempre senzill d'assolir, però s'ha aconseguit de simplificar en gran mesura la concurrència de denominacions en casos com borsa electrònica (forma preferida, en detriment de borsa en línia i teleborsa), botiga electrònica (forma preferida, en detriment de ciberbotiga) o mercat electrònic (forma preferida, en detriment de mercat virtual i telemercat).

Es pot preveure que la realitat d'aquests afixos i unitats adjectives canviarà força en els propers temps. Si bé actualment un prefix com ciber- és molt productiu, en part per la introducció relativament recent del món telemàtic en les nostres vides, en canvi, fa uns anys la novetat era el prefix tele-. Si bé ara qualsevol objecte o producte vinculat a les TIC és electrònic, en el passat l'adjectiu innovador era elèctric. Tot fa pensar que aquests formants aniran desapareixent de bona part dels termes complexos que els integren, de manera que per correu entendrem l'electrònic, de la mateixa manera que un virus inicialment era un virus informàtic o que un espremedor abans era un espremedor elèctric.

Recursos semàntics: la metàfora

No volem tancar l'apartat de Tendències neològiques: les noves creacions lèxiques sense fer referència a un recurs semàntic força usat en la neologia terminològica de la SI: la metàfora.

Efectivament, ja en anglès és força productiu en aquest àmbit de recórrer a mots de la llengua comuna o d'altres àrees d'especialitat i reinterpretar-los semànticament en una dimensió metafòrica. Mitjançant el procediment del calc, s'incorporen d'aquesta llengua al català termes d'origen metafòric com ara àncora (anchor), aranya (spider) o navegar (navigate). Alguna vegada, tot i que de forma més aviat excepcional, es creen en llengua catalana metàfores pròpies alternatives als manlleus anglesos, com ara motxilla (dongle i hardware key) o penjar (upload).

La normalització terminològica

A Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet, l'estudi de la terminologia ha estat guiat per l'objectiu de proposar solucions terminològiques pròpies en català. Hem revisat amb deteniment el contingut terminològic del diccionari, en especial, els termes catalans que presentaven dubtes d'acceptació lingüística o sociolingüística i hem normalitzat els que ho han requerit. Cal dir que s'han realitzat nombrosos estudis sociolingüístics dels termes (dossiers de normalització) i s'han organitzat sessions de normalització que han aplegat especialistes representatius de les diverses àrees i activitats implicades. Posteriorment, en les reunions del Consell Supervisor del TERMCAT s'han resolt els casos plantejats i s'han establert les propostes denominatives en català. El balanç final ha estat de gairebé 300 termes normalitzats.

Tanmateix la viabilitat i les possibilitats d'èxit de les solucions catalanes proposades no són sempre segures. D'una banda, hi ha les dificultats associades a qualsevol creació neològica, com ara la novetat, la manca d'ús o la distància formal respecte del terme conegut. De l'altra, les dificultats derivades de la idiosincràsia de l'àmbit, en què els termes són majoritàriament manllevats, la neologia terminològica està mediatitzada per l'anglès i en què es tendeix a la creació de termes vistosos, espectaculars, "amb ganxo" i sovint efímers.

Per exemple, entre els neologismes d'implantació relativament senzilla podem citar el cas de pàgina inicial, per a l'anglès home page, però hi ha casos més controvertits en què les alternatives catalanes pretenen de substituir anglicismes molt estesos i de difícil suplantació. Un exemple és finger, en què la proposta catalana normalitzada, buscauaris, ha topat amb dificultats serioses d'acceptació, especialment pel caràcter sintètic del manlleu, la manca de termes catalans alternatius de creació espontània (tant en català com en les altres llengües romàniques i, per tant, la manca també de models de creació en què emmirallar-se) o el fet que coincideix amb el nom de l'ordre que s'escriu per executar el programa.

Val a dir que la majoria de termes estudiats pel Consell Supervisor han estat manlleus per als quals, d'acord amb el criteri general, en la majoria dels casos s'han normalitzat alternatives catalanes. Com ja s'ha dit anteriorment, sovint en la terminologia de la SI es tendeix al calc: una mostra de calcs normalitzats són cuc (worm), galeta (cookie), marc (frame) o tallafoc (firewall). Altres vegades, s'han fet propostes més atrevides que es diferenciaven força dels anglicismes que ens han arribat. Voldríem destacar especialment el cas de cibertira per a banner, concentrador per a hub, entreteniment educatiu per a edutainment, guia d'aprenentatge per a tutorial, integració automàtica per a plug and play, miniaplicació per a applet, peatge per visió per a pay per view, runtime per a versió

d'execució i servidor intermediari per a proxy.

A més, hi ha diversos casos terminològics que no han estat fàcils de resoldre i que han donat lloc a controvèrsies diferents. D'una banda, alguns termes normalitzats pel Consell Supervisor han comportat un debat ampli sobre formes alternatives sovint excloents. Per exemple, inicialment s'havia proposat de substituir el terme anglès cookie per testimoni, que era adequat semànticament i permetia de fugir del calc galeta, considerat poc tècnic, i de l'adaptació del manlleu cuqui. Ara bé, la coincidència de la forma testimoni amb un altre terme, en anglès token, del mateix àmbit temàtic, i, per tant, la possibilitat de crear confusions en la comunicació especialitzada, ha dut finalment a acceptar en català el terme galeta.

Un cas controvertit ha estat també chat, normalitzat en català primerament com al terme únic tertúlia, però que, davant la sol·licitud de nombrosos experts, es va haver d'acceptar conjuntament amb el sinònim xat, (adaptació ortogràfica del manlleu anglès). En una altra línia, ha estat dificultós el cas de l'at anglès, és a dir, del nom del símbol @, en què la varietat d'alternatives catalanes proposades i la concurrència de formes (a amb cercle, a amb rínxol, a amb rodona, ad, can, cuc, encerclada, ensaïmada, etc.) han dut, al Consell Supervisor, a inclinar-se per la forma arrova, de força ús ja en l'àmbit d'Internet. També podem parlar del conflicte entre adreça d'interès i preferit, alternatives catalanes proposades per a bookmark i favourite, respectivament, en què hem pogut observar que es tracta de termes sinònims, en què la variació contextual d'ús depèn, en general, de la casa comercial del navegador utilitzat (Netscape Navigator o Internet Explorer).

D'altra banda, força termes han estat llargament considerats des del punt de vista conceptual, atesa la manca de fixació nocional i la manca d'unanimitat entre els especialistes sobre el referent que designen. Principalment, aquests són els casos discutits en diverses sessions de normalització amb experts representatius de la SI i debatuts mitjançant el diàleg interactiu que el correu electrònic ha permès. Podem esmentar la diferència entre hacker, en català intrús –usa, i cracker, en català pirata, per als quals, a més de la dificultat de fixar unes alternatives catalanes viables, s'ha sumat la dificultat de distingir-los semànticament de forma clara. Un cas paral·lel és el de la distinció entre housing i hosting, en català allotjament i hostatge, respectivament, o entre plug-in, que correspon a connector, i add-in, a complement. Altres casos en què s'ha barrejat la dificultat de proposta d'alternatives catalanes amb les complicacions derivades de l'existència de nocions poc clares i fluctuants són bombardeig per a l'anglès mail bombing; inundació, per a spam; grup de discussió, per a conference group, discussion group, forum, interest group, newsgroup, etc.

Entre els manlleus que han romàs en català, podem esmentar el cas de diverses sigles, com ara BBS, I-CASE, CPU o CD-ROM, i alguns manlleus, que s'han adaptat ortogràficament al català, quan ha estat necessari, per exemple, emoticona, extranet, intranet, Internet, web o xat.

En definitiva, si haguéssim de resumir quins han estat els tipus de casos que s'han normalitzat en l'àmbit de la SI, podríem dir que, d'una banda, hi ha termes ja clàssics, com ara maquinari (hardware) i programari (software) i d'altres de més

moderns però força difosos, relacionats sobretot amb Internet, com ara adreça electrònica (electronic mail address), arrova (at), bústia electrònica (electronic mailbox), cercador (search engine), enllaç (link), marc (frame), navegar (navigate, to) o web. Els termes relacionats amb la comunicació per a les xarxes de telecomunicacions i, especialment, per Internet i la seguretat són potser els més nous i els que han arribat més tard a la normalització terminològica. En el primer grup podem esmentar baralla (flamewar), emoticona (emoticon, smiley), etiqueta (netiquette), moderador –a (sysop), provocació (flame bait) o resposta irada (flame). En el segon, cavall de Troia (Trojan horse), cuc (worm), falsejament d'identitat (spoofing), filigrana (digital tattoo i watermark), marcatge (digital tattooing, fingerprinting i watermarking) o tallafoc (firewall).

Hi ha terminologia normalitzada de la SI que té força difusió i que ha trascendit els àmbits d'especialitat, com ara CD i CD-ROM, DVD i DVD-ROM, globalització i mundialització, localització, tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) o veïnatge universal (global village, potser més conegut pel castellà aldea global). Contràriament, hi ha termes amb una grau d'especialització força elevat, que són en general desconeguts per les persones que no es dediquen específicament a alguna de les branques tecnològiques. Aquí podem citar mòdem ASVD (ASVD modem), muntatge (build), tecnologia de tramesa automàtica induïda (push-pull technology) o xarxa en bus de testimoni (token-bus network). També ens hem volgut avançar a la difusió de la terminologia anglesa normalitzant conceptes poc coneguts encara actualment com ara ordinador portable (wearable computer) o col·laboratori (collaboratory).

Fonts documentals

Les informacions amb què s'ha elaborat el diccionari procedeixen de fonts escrites, d'Internet i de les aportacions que han fet els diversos experts que hi han intervingut per cobrir les llacunes documentals existents, per confirmar l'ús dels termes documentats i la viabilitat de les propostes neològiques.

La documentació utilitzada es pot classificar en tres blocs: obres especialitzades, obres terminològiques i obres lexicogràfiques. Les obres especialitzades han estat usades fonamentalment per al buidatge de les informacions d'interès terminològic. Les obres terminològiques i les lexicogràfiques han estat especialment útils en el tractament de les informacions i la compleció i la revisió dels termes catalans i els seus equivalents en les altres llengües.

La peculiaritat d'aquest diccionari respecte d'altres diccionaris que al TERMCAT hem elaborat és sobretot l'ús d'Internet com a font documental bàsica i predominant. Actualment és indispensable consultar la xarxa a l'hora de completar la recerca terminològica d'un sector d'activitat i, especialment, consultem els glossaris i lèxics que s'hi publiquen. Ara bé, en el cas de la terminologia de la SI l'ús de la xarxa ha estat indispensable, d'una banda, per la manca o escassetat de referents escrits d'on extreure els termes i, de l'altra, perquè bona part dels termes és a la xarxa on tenen el seu àmbit d'ús.

D'una banda, com en tot treball terminològic, hem consultat materials especialitzats en suport paper de diferent naturalesa. Podem esmentar el I Fòrum Internet-

empresai, el volum La Sociedad red de l'obra de Castells La Era de la informacióii, el document Catalunya en xarxa: pla estratègic per a la societat de la informació a Catalunyaiii, la reflexió de Cebrián La Xarxa: com canviaran les nostres vides els nous mitjans de comunicacióiv, les converses Autopistes de la informació: què hi ha darrera d'aquesta metàfora?v, les jornades La Democràcia a la societat de la informacióvi, el congrés Comunicar a l'era digitalvii, La Societat del coneixementviii o la publicació Teletreball, de l'INCANOPix.

En aquesta línia, s'han consultat, com és habitual, lèxics publicats en suport paper o electrònic. Entre altres, citem el Vocabulario electrotécnico d'AENORi o els vocabularis sobre tecnologies de la informació i la comunicació de l'ISO i l'IECii, el Diccionario de las tecnologías de la imageniii, el Diccionario de Internet bilingüe: la guía esencial para comunicarse en la red, de Crumlishiv, el lèxic de l'UPC sobre tel-comunicacionsv, l'article "Terminologie de l'informatique" de la revista Metavi, el Dictionnaire des nouvelles technologies: anglais-françaisvii, el Dictionary of information technology: English-Frenchviii, el Multilingual dictionary of electronic publishingix, en cinc llengües, o el CD-ROM Le Grand dictionnaire terminologiquex (també accessible per Internet).

A més, ha estat indispensable d'accedir a lèxics i reculls terminològics en línia penjats a Internet. Per exemple, el Glossaire informatique des termes de la Commission ministérielle de terminologie informatiquexi, l'InterDiccionarixii i l'InterQuè?xiii, en català, les bases multilingües Eurodicautomxiv, Telecommunication terminology database (TERMITE)xv, Banque de données terminologiques du Service de la langue française du Ministère de la Communauté Française de Belgique xvio Base de dones terminologiques de la DGLF xvii, la Terminologie d'Internet de l'OLF xviii, el Vocabulaire de base de l'inforoutexix, el Glosario básico inglés-español para usuarios de Internet de l'ATIxx, el Vocabulario de ordenadores e Internet de Millánxxi, el FOLDOC: Free On-Line Dictionary of Computingxxii o el NetGlos Internet glossaryxxiii.

La recerca terminològica en diccionaris i glossaris a Internet s'ha vist complementada necessàriament per l'extracció de termes i la cerca d'informació pertinent en documents publicats en llocs webs diversos. Destaquem documents oficials com ara l'informe Bangemann Europa y la sociedad global de la información: recomendaciones al Consejo Europeo i Sociedad de la Información del Ministerio de Fomentii, la Bibliografía bàsica de la Societat de la Informacióiii, les publicacions periòdiques Ciberp@ís iv, Extra!-Netv, En.red.andovi o Vilawebvii i llocs web de temàtiques especials com per exemple Softcatalài, Menta o Telefónica. En els procediments de recerca terminològica volem referir-nos també a la novetat d'usar Internet per fer públiques les propostes neològiques i valorar-ne l'adequació i l'oportunitat. En concret, al web del TERMCAT, no només l'apartat InterQUÈ? ha permès d'obtenir informació i propostes sobre la terminologia d'Internet, sinó que s'ha creat un apartat específic, Què opineu de..., que ha fet possible que les persones usuàries de la xarxa ponderessin les alternatives catalanes, hi fessin observacions i contrapropostes.

A tall de conclusió...

A tall de conclusió, direm que l'expressió societat de la informació fa referència a

una àrea de coneixement i d'activitat molt àmplia, en evolució contínua i a un ritme molt accelerat, sense uns contorns ben definits i de caràcter pluridisciplinari. La terminologia que la caracteritza és vasta, té unes característiques recognoscibles i majoritàriament ens arriba a la llengua catalana a través de l'anglès. En català no ens hem volgut quedar al marge de l'avenç tecnològic i sociocultural que el desenvolupament d'aquesta societat de la informació ha comportat i tampoc hem volgut quedar endarrere del desenvolupament lingüístic que hi va associat. Per això, s'han estudiat les unitats lingüístiques que permeten de referir-s'hi, s'han detectat les tendències neològiques actuals i s'han establert, de forma consensuada, els termes que li són propis. Això ha implicat trobar un equilibri entre les unitats foranes i les creades amb els recursos de la pròpia llengua, fer nombrosos estudis i dossiers de normalització guiats per la idea de potenciar fonamentalment la creativitat lèxica del català.

La iniciativa d'elaborar el diccionari Societat de la informació. Noves tecnologies i Internet s'ha emmarcat en aquest context. L'obra intenta recollir-ne els termes més significatius i convida els lectors i usuaris a servir-se'n amb l'objectiu de contribuir en l'ús de la llengua catalana en camps tan crucials actualment com són la SI, les noves tecnologies i Internet.

El diccionari ha estat elaborat amb la voluntat de considerar globalment una terminologia que neix contra rellotge i arriba a la llengua catalana (i a les altres llengües) sobretot en forma de manlleu i calc lingüístic de l'anglès. La iniciativa pretén de fugir de l'admissió indiscriminada d'anglicismes i intenta fomentar la creació d'una terminologia genuïna, aprofitant els mecanismes lèxics de la llengua catalana i acceptar únicament els manlleus inevitables. Ara bé, l'omnipresència de la llengua anglesa és ineludible i també ho és en gran mesura la mediatització de la creativitat lingüística.

Amb tot, la col·laboració de terminòlegs i especialistes de les diverses branques que constitueixen el camp de la SI permet l'establiment d'una terminologia catalana actual sociolingüísticament viable. Les persones que ens dediquem a la llengua i treballem en relació amb la terminologia podem contribuir-hi analitzant els termes des del punt de vista de la forma lingüística i establint les possibilitats de neologia lèxica en cada cas, tenint en compte les idiosincràsies terminològiques i sociològiques de l'àrea d'especialitat. Els experts dels diversos camps de coneixement són les persones que coneixen el component nocional dels termes així com el seu ús real i potencial, per la qual cosa són els qui millor poden contribuir a la creació de propostes terminològiques alternatives en la llengua catalana i a la validació de les propostes neològiques proposats pels terminòlegs.

En definitiva, amb un bon ritme de creació neològica i, en particular, de neologia terminològica que doni respostes sociolingüísticament vàlides, acceptables i coherents, la llengua catalana pot seguir còmodament el ritme d'innovació sociotecnològica de la SI.

* Vull agrair especialment la col·laboració de Jordi Bover, Marta Grané i Judit Sadurní.